

Kramerius 5

Digitální knihovna

Podmínky využití

Knihovna AV ČR poskytuje přístup k digitalizovaným dokumentům pouze pro nekomerční, vědecké a studijní účely a pouze pro osobní potřebu uživatelů. Část dokumentů Digitální knihovny AV ČR podléhá autorským právům. Využitím digitální knihovny a vygenerování kopie části digitalizovaného dokumentu se uživatel zavazuje dodržovat tyto podmínky, které musí být součástí každé zhotovené kopie. Jakékoli další kopírování materiálů z digitální knihovny není možné bez případného písemného svolení Knihovny AV ČR.

Hlavní název: **Český lid**

Vydáváno v letech: **1892, 1957**

Číslo ročníků: **XLIV, 4**

Číslo výtisků: **XLIV, 4**

Datum vydání čísla: **1957**

Stránky: **145, 146, 147, 148, 149**

ETHNOGRAFICKÉ ZVLÁŠTNOSTI VE ZPŮSOBU ŽIVOTA A KULTUŘE VOLYŇSKÝCH ČECHŮ

IVA HEROLDOVÁ

III.

Národopisný materiál, který se nám podařilo získat u Volyňských Čechů, jež reemigrovali po roce 1945 do vlasti, a najít v písemných pramenech a jiných archivních dokumentech, uložených v Krajském archivu Náprstkova musea v Praze a v Krajském museu v Teplicích, hovoří o výraznosti lidové kultury českého ethnika na Volyni. Hovoří o těch jevech české materiální kultury, které svou formou zjevně ukazovaly na ethnickou příslušnost obyvatel vesnice a odlišovaly tak na první pohled českou vesnici od ukrajinské (na př. tvar a uspořádání vesnice, forma obydlí a pod.) nebo které charakterisovaly spíše uzavřený okruh rodinného života Čechů, jako na př. strava. Folklorní materiál a doklady o zvycích a slavnostech dávají nám zase možnost vytvořit si obraz o společenském životě české menšiny na Volyni. Při tom nesmíme zapomenout na prvky kultury celonárodní (na př. literaturu, divadlo), jež si vystěhovalci s sebou na Volyň přivezli v jakési „obrozenecké“ formě šedesátých let minulého století a které vedle projevů lidové kultury tvořily neoddělitelnou součást ethnické specifiky společenského života Čechů na Volyni.

Naše studie si neklade za úkol vyčerpat beze zbytku všechny složky lidové kultury a podat komplexní obraz způsobu života Čechů na Volyni, ale vybrat ty etnografické jevy, v nichž se studovaný problém nejcharakterističtěji odráží. Pokusíme se, pokud nám to povaha sebraného materiálu dovolí, zachytit různé vývojové etapy, abychom si mohli učinit představu o změnách, které česká lidová kultura v průběhu vystěhovaleckých let na Volyni prodělala, o síle vlivu ukrajinského prostředí a působení procesu asimilace a absorpce.

Česká vesnice a zemědělská usedlost na Volyni.

V druhé části studie podali jsme obraz ukrajinské vesnice, její architektury a popsali jsme typ lidového obydlí, jaký byl rozšířený u ukrajinského obyvatelstva na Volyni v druhé polovině minulého století a později. Řekli jsme si také, že v prvních letech po svém přistěhování stavěli si Češi zemljanky jako přechodný, avšak nejlevnější a nejjednodušší typ obydlí. Teprve za několik let, po překonání prvních těžkostí v hospodaření, když už byli dostatečně hmotně zabezpečeni, přistoupili Češi ke stavbě trvalých obydlí a k výstavbě vesnic. Oba druhy pramenů, výpovědi pamětníků a písemné doklady, shodují se v tom, že česká stavení na Volyni, i uspořádání českých sídlišť lišily se na první pohled od ukrajinských. Vesnice byly převážně řadového typu, jednotlivá stavení byla od sebe oddělena oplocenými zahradami. „Začneme třeba ulicí — široká, rovná, přímá, hrazená dřevěným plotem, za kterým se táhne nepřetržitá řada zahrad.“¹ Za obytným stavením a dvorem rozkládaly se ovocné sady. Právě ty charakterisovaly českou vesnici, utopenou do zeleně ovocných stromů zdaleka. „Mnoho zajímavého viděl náš sedlák (= ukrajinský — pozn. I. H.) u svého souseda Čecha. Viděl jak Čech, dříve než postaví chalupu, zakládá zahradu. Přiveze si z lesa plané hrušky a jabloně, jichž je množství ve volyňských lesích a nasází je kolem svého domu.“²

Materiál ke stavbě prvních obytných a hospodářských budov českých vystěhovalců poskytovaly rozsáhlé lesní porosty volyňské gubernie. První česká obytná stavení byla dřevěná. Byly to povětšinou „sruby“, neomítnutá roubená stavení z dubových klád, se spáry ucpanými mechem a vymazanými vápnem, s vykládanými lomenicemi a sedlovou střechou, krytou šindelem nebo doškem.³ Pokud máme zprávy, byl tento typ obydlí charakteristický pro nejstarší období výstavby české vesnice na Volyni. Místy mohli jsme se s ním setkat ještě po první světové válce.⁴ Není bez zajímavosti, že největší počet zpráv o těchto „srubech“ máme dochováno z vesnic, osídlených vystěhovalci ze severovýchodu Čech, z Jičína, Turnova, Novopacka a Mladoboleslavska, tedy z oblastí, kde roubená stavení se skládanými štíty byla hodně rozšířena (České Novosilky, Kvasilov a pod.). Můžeme zde tedy hovořit (pokud nám to ještě další materiál potvrdí), o vlivu domácích českých technik a tradice ve stavebnictví, vysvětlitelné tím, že prvními staviteli českých usedlostí na Volyni byli právě čeští řemeslníci — tesaři.⁵

V pozdější době, kolem roku 1900, objevuje se u českých dřevěných staveb na Volyni jiná technika. Na základ z dubových klád nebo na podezdívku z cihel nebo z kamene, pokládaly se čtverhranné dubové podvaly 30 x 40 cm silné, do nichž se zapustily dubové

¹ Význam českých osadníků na Rusi. (P. Fedorenko, Z dojmů ruského učitele, Čechoslován, roč. I., r. 1911, str. 10—11.)

² Význam českých osadníků na Rusi. (P. Fedorenko, Z dojmů ruského učitele; Čechoslován, roč. I., r. 1911, str. 10—11.) „Charakteristickým znakem hospodaření Volyňských Čechů je jejich péče o ovocné stromy. Téměř u každého českého stavení ovocná zahrada, celá vesnice se utápí v zeleni.“ J. Folprecht, Dějiny České Volyně, Věrná stráž, 24. 11. 1956. J. Auerhan, Národohospodářský význam českých osad ve vol. gubernii, Národohospodářský obzor, roč. XXII., r. 1912. „V maloruských obcích zahrad není; teprve v poslední době muži napodobují český příklad.“

³ „První stavby byly roubeny z celých dubových klád. Štíty jsou ozdobně vyřezávány, na dvore se tyčily na sloupech ozdobné holubníky.“ Popisy českých osad na Volyni, České Novosilky, Věrná stráž, 27. 1. 1950.

⁴ Karel Půlpytel, Popis Novosilek na Volyni, Staročeských a Novočeských, Naše zahráně, 1927, str. 113.

⁵ J. Vokáč, Meclov, Horšovský Týn.

Typická ukrajinská „chata“ z Mirohoště v polské části Volyně z 30. let XX. století. Za dobu téměř 100 let nedošlo v této části Volyně k podstatným změnám v typu ukrajinského obydlí.

sloupy 2,3 m vysoké, 18–25 cm silné a do nich se pak začepovaly drážky na stěny. Na dubových sloupech byly položeny trámy přesahující stěnu o $\frac{1}{2}$ –1 m. Štíty vystupovaly o 30–50 cm a mívaly skládané lomenice. Stěny byly z hrubých borových nebo dubových trámů 10 cm silných a byly obité slámou a omítnuté. Střecha byla sedlová (nebo polovalba), krytá v této době již eternitem, lepenkou nebo železným plechem.⁶ Místy užívalo se i jiných stavebních technik, jimiž byli zvyklí stavět Ukrajinci. Mezi podezdívky (nebo základ z dubových klád) a hořejší trám kladla se dřevěná polínka, t. zv. „špalíčky“, asi půl m dlouhá, která se rovnala na sebe jako dříví a byla spojována maltou. Stěny se pak omítaly z obou stran vápnem nebo hliněnou omítkou. Nebo se mezi podezdívku a vrchní trám upevnilly dřevěné tyčky opletené povřísky a takto postavená stěna se pak omítla. Stavby stavěné těmito technikami byly podle výpovědí pamětníků velmi levné, vzdušné, suché a doznaly mezi českými přistěhovalci obliby.⁷

Postupně se u Čechů více a více šířily zděné stavby. Bylo-li v roce 1888 jediným zděným stavením v Čes-

⁶ Podle K. Půlpytla, *Popis Novosilek na Volyni, Staročeských i Novočeských, Naše zahraničí*, 1927, str. 113. J. Zvonář, okolí Žitomíru, nyní Mašovice, okr. Horšovský Týn.

⁷ J. Vlk, *Popis osady, domů a obyvatelstva Českého Boratína, Naše zahraničí*, 1927, str. 5. Karel Kreibich, Ivaniče okr. Porick, nyní Meclov, okr. Horš. Týn. Jan Pospíšil, Hlinsko, okr. Zdobunov, nyní Ostromeč, okr. Horš. Týn.

⁸ Jan Pospíšil, dtto. J. Kettner, Hlinsko, okr. Zdobunov, nyní Mašovice, okr. Horš. Týn.

⁹ Velké procento dřevěných obydlí, které se na Volyni udrželo do poslední doby (ukrajinské domy dřevěné, vesměs do poslední doby kryté došky, znamenalo časté nebezpečí požárů, jež zde byly téměř na denním pořádku. Proto zde měly takové významné postavení hasičské spolky, které se v čes. vesnicích staly významnými společenskými a kulturními středisky. (Měly své klubovny, knihovny, hudby, ochotnická divadla). Vedle hasičských spolků byly zřizovány v mnohých obcích pojišťovací spolky. J. Auerhan (Národohospodářský význam českých osad ve vol. gubernii, NHO, roč. XVII., r. 1912) uvádí, že Vzájemný pojišťovací spolek proti ohni byl v mnoha českých osadách. „Zemské pojišťování vol. Čechům nevyhovuje jednak proto, že jejich stavení jsou oceněna jako selská stavení podle cen ukrajinských stavení, ač je jejich cena mnohem vyšší.“

¹⁰ K. Půlpytel, *Popis Novosilek na Volyni, Staročeských i Novočeských, Naše zahraničí*, roč. VIII., 1927, str. 113. J. Kettner, Mašovice, okr. Horš. Týn. J. Pospíšil, Ostromeč, okr. Horšovský Týn.

kých Novinách skladiště na obilí, rozšiřuje se po roce 1900 počet zděných budov a fotografické doklady z dvacátých a třicátých let tohoto století ukazují už velké procento moderních zděných domů. Stavělo se většinou z cihel (velký počet českých cihlen na Volyni) nebo se využívalo bohatství místních kamenných lomů, jako na př. v Hlinsku, kde se stavělo z pískovce, který se nechával neomítnut a často se ještě ozdobně přitéšoval.⁸ Střechy byly sedlové, kryté v poslední době zinkovým plechem. Ovšem pokud jde o stavební materiál (i techniku), záleželo vždycky na místních zdrojích. Tak na př. v okolí Zdobunova, kde byl dostatek kamene a cihel, stavěly se domy kamenné a cihlové (velmi často zůstávaly neomítnuté), zatím co v jiných oblastech, na př. ve východnější části kolem Žitomíru nebo na západě kolem Poricku, kde byl nedostatek kamene a cihlen, stavěly se nadále domy dřevěné (z fošen, omítnuté), ovšem modernější a prostornější, s dřevěnou omítnutou nebo neomítnutou lomenicí, sedlovou střechou (místy s polovalbou) ze zinkovaného plechu.⁹

Výpovědi pamětníků se shodují v tom, že starší obytná stavení měla průčelní orientaci, stavěla se štítem k cestě. Po r. 1900 a později setkáváme se tu stále ve větší míře s boční orientací, i když ani štítová není v této době výjimkou. Byla-li první česká stavení pod jednou střechou s hospodářskými budovami, s chlévem a kůlnou, v této době, kolem r. 1900, jsou už oddělena a stojí samostatně (viz pozn. č. 9). Jejich oddělenost připomíná nám pak spíše domky kovorolníků nebo rodinné domky dělníků na vesnici v Čechách než selská stavení. Ovšem vnitřním uspořádáním lišila se podle zámožnosti majitele. Proti ukrajinskému stavení byl pro české obydlí charakteristický větší počet místností. Popisy starších typů mluví o tříčtyřprostorovém obydlí — síni, světnici, komoře; nebo síni, světnici, komoře a malé světničce.¹⁰ Zprávy z 30. let tohoto století dokládají už 4–6 prostorové obydlí podle velikosti usedlosti. Tento pozdější typ obydlí má už samostatnou kuchyň, umístěnou většinou za síní, z přední „světnice“ se stala jídelna a ložnice a ze světničky na druhé straně síně malá ložnice. U těchto

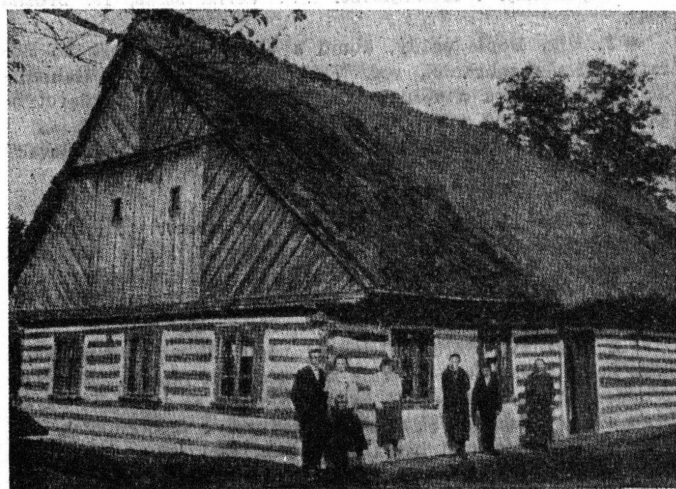
Typ zemljanky, která sloužila jako přechodný typ obydlí českým přistěhovalcům v prvních letech jejich hospodaření na Volyni. Tato zemljanka pochází sice z doby 1. světové války, ale její forma neliší se nikterak od typu stavěného Čechy ve 2. polovině minulého století.

novějších stavení se stalo zvykem přistavovat před vchodem do síně jakési verandy, altánky — uzavřené („žundry“) nebo otevřené.¹¹ U starších typů obydlí byla chlebová pec umístěna v síni, u novějších v komoře. V kuchyni stála kachlová kamna nebo sporák. Sklepy byly dva; jeden pro uskladnění mléka a mléčných výrobků byl umístěn pod komorou, druhý na brambory mimo stavení, na dvoře.

Pokud jde o vnitřní zařízení českého obytného stavení na Volyni, nepodařilo se nám bezpečně zjistit, jak vypadalo. Je jisté však, že od počátku přistěhovalectví na Volyň, šlo o nábytek pořizovaný na místě, ne dovezený z Čech. (Většina vystěhovalců přijela na Volyň jak se říkalo jen „na trakaři“, s rancem peřin a nejn nutnějšími věcmi, potřebnými pro tak dalekou cestu.) Jak se podíleli čeští řemeslníci — truhláři, o nichž máme zprávy, že působili v nově založených českých a ukrajinských vesnicích — na výrobě nábytku a vnitřního zařízení vůbec — se nám nepodařilo zjistit. Z výpovědí starých pamětníků jen víme, že ve starší době šlo o nábytek, zhotovovaný venkovskými řemeslníky (tedy i českými truhláři), v pozdější době však i o městské výrobky („pokojoy“ nábytek jak nám ho dokládají fotografie z bohatších interiérů). Vlivy ukrajinské lidové kultury byly v českém obydlí vidět především na vyšívaných ubrusech, jimiž se při slavnostních příležitostech pokrývaly stoly ve světnici. Důležitou součástí českého obytného stavení na Volyni a jeho výzdobou (kromě ikon u pravoslavných rodin), upomínající na etnickou příslušnost jeho majitele a obyvatele — byly obrazy. Barvotisky M. J. Husa, Jana Žižky, J. A. Komenského a barevné reprodukce Prahy byly prodávány podomními agenty do českých rodin a visávaly v každé české chalupě.¹² Tyto obrazy přivezli si Volyňští Češi i zpátky do vlasti a ještě dnes zaujímají v jejich obydlí význačné místo.

Dvory u českých stavení na Volyni byly rozsáhlé. Na protilehlé straně obytného domu stála stodola. Stodoly byly dřevěné (z kuloušů nebo fošen) na kamenné podezdívce nebo jen na „špalcích“. Střecha, ve starší době došková, byla v poslední době krytá zinkovým plechem. Vedle stodoly stála dřevěná sýpka, krytá plechem. V pravém úhlu k obytnému stavení a ke stodole stály chlévy, v poslední době zpravidla zděné.

Snad nejvýrazněji ze všech jevů materiální kultury projevovala se ethnicita českých vystěhovalců — ve stravě.

Česká roubená chalupa z Kvasilova na Volyni z druhé poloviny minulého století ukazuje na oblasti, z níž vystěhovalci do Kvasilova přišli (Mladoboleslavsko).

Jiný typ českého stavení na Volyni z druhé poloviny minulého století (České Ozerany), upomínající na krajový původ vystěhovalců. Tato forma lidového obydlí byla obvyklá v 18. a 19. století ve středních a jihovýchodních Čechách.

Pokud máme zprávy o lidovém oděvu, který nosili Češi na Volyni, víme, že šlo především o látky kupované na trzích (ne domácí vyráběné), v poslední době dokonce o látky městské.¹³ A přece tu máme, i když kusé, zmínky o českých tkaninách, prodávaných a kupovaných v českých i ukrajinských vesnicích na Volyni. Jak jsme se zmínili v I. části studie, byly některé vesnice na Volyni osídleny v 50. a 60. letech minulého století českými rodinami, přesídlennými z Polska. Šlo o t. zv. „exulantské“ rodiny, které na přelomu 17.—18. století odešly z důvodů náboženských (i hospodářských) z Čech do Pruska a osídlily některé vesnice v dnešním Polsku. Jak nám potvrzují výpovědi jejich potomků,¹⁴ i literatura, šlo převážně o vystěhovalce ze severovýchodu Čech. Tito „exulanti“ založili v Prusku několik ryze českých vesnic.¹⁵ Byli to tkalci a vesnice, které založili, byly tkalcovské. Jako podomní obchodníci chodili prodávat své výrobky do vzdálenějších krajů, i do Ruska. Nedostatek obživy a svízelné hospodářské poměry přinutily konečně v polovině minulého století část těchto rodin ze Zelowa u Lodže přesídlit na Volyň, kde založily několik vesnic (Michajlovka, Kupičov, Lutardovka a j.). Tkalcovinu jako své hlavní zaměstnání přinesli přesídlenci i sem. Zprávy z doby před 1. světovou válkou hovoří o tom, že v Michajlovce, která měla 100 čísel — 100 dřevěných domků,¹⁶ se pracovalo v této době v každé chalupě na 3 stavech. „Zelovští“, jak se jim dodnes říká mezi Volyňskými Čechy, prodávali své

¹¹ Fotografické doklady z mnoha českých vesnic na Volyni a J. Vlk, Popis osady, domů a obyvatelstva Českého Boratína, Naše zahraničí, roč. VIII., r. 1927, str. 5.

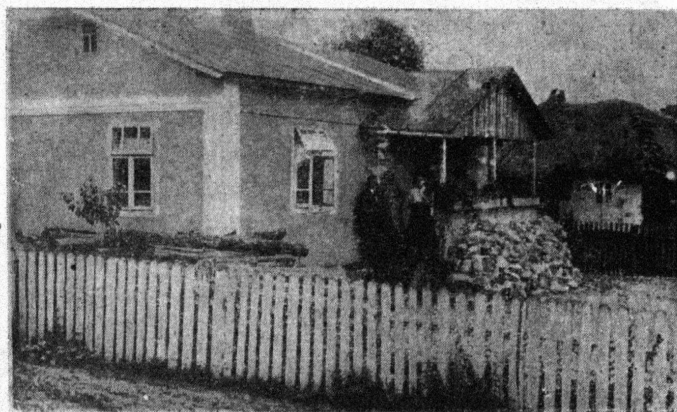
¹² J. Vokáč, Ivaniče okr. Porick, nyní Meclov Horšovský Týn. M. Červenková, Straklov a Ivaniče, nyní Meclov Horš. Týn.

¹³ M. Červenková, Ivaniče, okr. Porick, nyní Meclov, Horš. Týn. K. Půlpytel, Popis Novosilek, Staročeských i Novočeských, Naše zahraničí, roč. VIII., r. 1927, str. 114.

¹⁴ Po r. 1945 vrátila se část potomků těchto „exulantských“ rodin zpátky do vlasti a osídlila některé kraje našeho pohraničí, jako na př. Stříbrsko a Mariánskolázeňsko.

¹⁵ Ethnografické zvláštnosti ve způsobu života a kultuře Vol. Čechů, Český lid, č. 2, 1957, pozn. 7.

¹⁶ Vzpomínají Michajlovští . . . Věrná stráž, 19. března 1948.

Typ zděného stavení českého rolníka po 1. světové válce z Ivanič v okrese porickém. Otevřená veranda byla pro moderní české stavení na Volyni obvyklá. Za českým stavením vidíme ukrajinskou „chát“, která ukazuje některé starší znaky než chát na obr. č. 1.

výrobky — kanafasy, tibetáky a j. podobně, na trzích i do obchodu. Dodnes si pamatují Volyňští Češi jména některých zelovských tkalců, kteří k nim chodili prodávat své výrobky (Jelínek, Stehlík, Petrák).¹⁷ Zboží „zelovských“ tkalců bylo pro svou kvalitu (pevnost a trvanlivost barvy) skupováno židovskými překupníky, kteří je prodávali daleko do vnitrozemí Ruska.¹⁸ Volyňští Češi kupovali od těchto českých tkalců tkaniny pro domácnost i na oděv. (Jak vypadal tento oděv, zatím nevíme. Máme jen zprávy, že starší lidé chodili v tmavších šatech, mladí ve světlých, pestřejších barvách. Volyňští Češi lišili se svým oděvem [i když městským] od Ukrajinců, kteří chodili do poslední doby v tradičním lidovém oděvu.) Po 1. světové válce začalo však v těchto českých vesnicích tkalcovství zanikat. Bylo to způsobeno tím, že v této době byla „zelovským“ přidělena půda do vlastnictví (doposud jen pacht, protože nepřestoupili na pravoslavné náboženství podle zákona z r. 1888) a polní hospodářství se i u nich stalo hlavním pramenem obživy.¹⁹

Podle vyprávění existoval v českých vesnicích na Volyni přece „český kraj“, hlavně u dětí a dospívající mládeže, ale i u žen. Podle popisu a i podle rodinných fotografií podařilo se nám zjistit, že šlo o jakýsi prototyp našeho t. zv. baráčnického kroje (červená sukénka, bílá blůzička, bílá zástěrka, sametová šněrovačka se zlatými portami, dracouny, penízky a s mašličkami na ramenou. Tento „český kraj“ nosila mládež při školních slavnostech, mladé dívky a ženy při vesnických zábavách. Na fotografiích českých pěveckých souborů z Volyně najdeme i různé „slovácké“ kroje (i u mužů), pořizované k hudebním produkcím.

Vlivy ukrajinského lidového oděvu, pokud se nám podařilo zjistit, byly velmi malé. Projevily se jen *místy* v lidové výšivce na svátečních blůžkách žen. Jinak můžeme vidět určitý vliv v zimním oblečení (kožichy, válenky, vázání šátků),²⁰ daném studeným podnebím stepních krajů volyňské gubernie.

Jídelníček, obvyklý v českých rodinách na Volyni, udržel si jak ve všedním, tak ve svátečním dnu — českou kuchyň. Nadto byl obohacen několika „národními jídly“ ukrajinskými, které svou kvalitou obohatily a vhodně zpestřily jídelníček Volyňských Čechů.

Základní plodiny, které poskytovala Čechům jejich vlastní hospodářská usadlost na Volyni, nelišily se ve své rozmanitosti od těch, které byli zvyklí pěstovat v Čechách. V době, kdy přijeli Češi na Volyn, byla jejich ranním jídlem polévka. Byla to praženka, kva-

sová zelná, chlebová²¹ a jak se jmenují všechny ty další druhy polévek, které v té době i v Čechách byly nejobvyklejším jídlem venkovského člověka. Teprve později, kolem r. 1900, objevuje se na stolech českých rodin káva, slazená spočátku cukrem, méně čaj. U Ukrajinců, u nichž byla polévka (svou úpravou a kvalitou odlišná) vedle kaše základním jídlem všedního dne, objevuje se káva jako ranní jídlo ještě později. (Místy zůstala u nich polévka jako ranní jídlo do poslední doby.)²² Polední jídlo bylo u Volyňských Čechů svou přípravou jednoduché i rozmanité ve svých druzích, jako ho dokládá česká kuchyň. Ve všední den byly to různé omáčky (rajská, koprová, křenová, česneková, cibulová) s knedlíkem nebo bramborem (s masem nebo bez), knedlíky se zelím, šku-bánky, bramborák, bramborové placky, vdolky, lívan- ce, ovocné knedlíky atd. atd.²³ Knedlíky, které byly u Ukrajinců neznámým jídlem, byly u Volyňských Čechů na jejich všedním a svátečním jídelníčku. Vepřová, knedlík a zelí byla pak jejich slavnostní, národní jídlo. Důležitou součástí českého jídelníčku na Volyni tvořily kaše, a to krupicová, rýžová, ale přede- vším prosná a pohanková.²⁴ Ačkoliv obě posledně jme- nované — prosná a pohanková — byly v českých ze- mích rozšířeným jídlem, byla jejich obliba u Čechů na Volyni způsobena vlivem Ukrajinců, u nichž kaše do poslední doby zůstala základní součástí všedního i svátečního jídelníčku (kuťa).²⁵

Kromě knedlíků a jiných všedních a svátečních jí- del, odlišovala se česká kuchyň od ukrajinské i pokud jde o přípravu masa. Ukrajinci vepřové maso, které bylo u nich nejužívanějším (4krát do roka zabíjačky), ani nepekli, ani nesmažili jako Češi, ale vařili (boršč). Také maso neudili, ale jen „sušili“.²⁶ Po zabí- jačce nasolili celé prase a pověsili je na půdu na ham- bálky. Podle potřeby ukrajovali pak proužky masa k jídlu, zpravidla do boršče, který měl od takto nasole- něho a „usušeného“ masa zvláštní nažloutlou barvu. Ukrajinci nebyli zvyklí také dělat při zabíjení tlačen- ku, ale t. zv. ukrajinský klobás. Velká rozšířenost pohanky a prosa na Ukrajině, jak jsme se o ní už zmínili, ukázala se i při zabíjačce, kdy místo ječných krup dávala se do jelit pohanka nebo proso.²⁷

17 M. Červenková, Ivanič, okr. Porick, Meclov, Horšovský Týn. J. Vokáč, Ivanič, okr. Porick, Meclov, Horšovský Týn.

18 K. Kreibich, Dolinka, okr. Porick, nyní Meclov, Horšovský Týn.

19 Vzpomínají i Michajlovští ... Věrná stráž, 19. března 1948.

20 J. Vlk, Popis osady, domů a obyvatelstva Českého Bo- ratína, Naše zahraničí, roč. VIII., r. 1927, str. 4. Nahodil- Scheufler, Zpráva o etnografickém výzkumu na Horšovotýn- sku u přesídlenců z Volyně, ČE, II., 1954, č. 1., str. 99.

21 J. Vokáč, Ivanič, okr. Porick, nyní Meclov, Horšovský Týn.

22 dtto.

23 J. Vokáč, Ivanič, okr. Porick, nyní Meclov, okr. Horšov- ský Týn. M. Červenková, dtto. K. Půlpytel, Popis Novosilek na Volyni, Staročeských i Novočeských, Naše zahraničí, roč. VIII., r. 1927, str. 114.

24 J. Vokáč, K. Kreibich, Meclov, Horšovský Týn.

25 Z pohanky, kterou Ukrajinci pěstovali v mnohem větší míře než u nás, dělaly se vedle kaše i chutné placky, namáčené v mléce. Pohanka (hřečaná kaša) objevuje se i v řadě ukraj. písní a popěvek, jak se uchovaly dodnes ve vzpomínkách Vol. Čechů: Hop, hop moi hřečanyky, hop, moi jačni, čehož moi hřečanyky sjohodni nėsmačni. (J. Vokáč, Meclov).

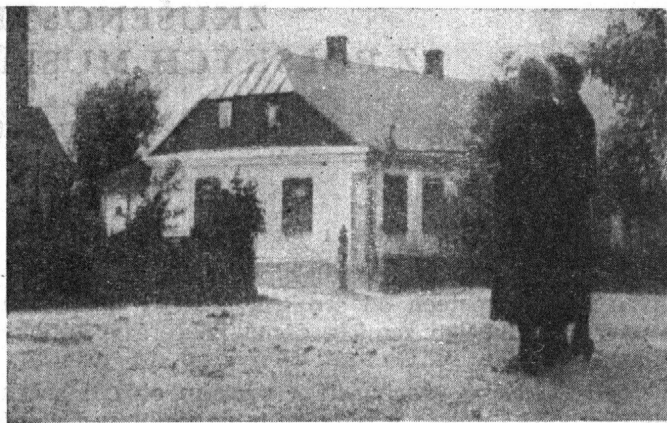
26 J. Vokáč, Meclov, okr. Horšovský Týn. Viz Zelenin, Ru- sische Volkskunde, Berlin 1927, str. 116.

27 J. Vokáč, Meclov, Horšovský Týn. Volyňští Češi přejali od Ukrajinců tento zvyk plnit jelita pohankou nebo prosem. Dodnes se s tím u nich setkáváme.

Z českých svátečních jídel, charakterisujících českou kuchyň na Volyni, zasluhuje zvláštní zmínky buchty a *sladké pečivo*. Ukrajinci je totiž vůbec neznali; pekli jen slané pirohy. I známý ukrajinský svatební koláč „korovaj“ byl jen vlastně lepší chleba, podobný trochu našemu „bochánku“. (Viz Hochzeitsbrot u Zelenina.) Vedle lívanců, vdolků byly to vánočky, velikonoční mazance a věnce, masopustní koblihy a „boží milosti“, posvícenské, pouťové a svatební koláče a buchty — pravé české buchty, plněné mákem, tvarohem nebo povidly, které se pekly na každou neděli.²⁸ Zanechali-li Češi nějaký vliv mezi ukrajinským obyvatelstvem pokud se týče stravy, ovlivnili-li nějak ukrajinskou kuchyň, bylo to především ve sladkém pečivu, jehož pečení se rozšířilo do mnoha ukrajinských rodin.

Ze všech svátků v celém roce uchovávají si právě Vánoce nejvíce tradičních jídel a zvyklostí. Každý národ má v nich svou vlastní, od druhého národa odlišnou specifiku. Češi, kteří přejali pravoslavi, slavili sice vánoční svátky ve stejnou dobu s ukrajinským obyvatelstvem, ale samostatně, po svém způsobu, tak jak tomu byli zvyklí oni nebo jejich předkové v Čechách, se všemi zvyklostmi kolem štědrovečerní hostiny i s charakteristickým vánočním jídlem. Zatím co u Ukrajinců, kteří měli o Vánocích 12 jídel, z nichž nejhlavnější byla t. zv. „kuťa“²⁹ (vařená pšenice, připravená jako kroupy ve stoupě nebo ječné kroupy, oslazené medem a omaštěné mákem), mívali Češi kubu (v poslední době méně), zajíce na černo nebo rybu smaženou (na černo),³⁰ vánočky, štrudl, muzyku a pařené pečivo³¹ (malé buchtíčky, překládané na koso, spařované mlékem a sypané perníkem).

Ukrajinské prostředí, ve kterém Češi žili, nezůstalo bez vlivu na českou kuchyň. Česká kuchyň přijala za své řadu ukrajinských jídel, které dnes tvoří součást jídelníčku Volyňských Čechů vedle jídel českých.³² Na prvním místě musíme zde jmenovat nejnárodnější ukrajinské jídlo boršč³³ (nebo baršč v dial.), který se na jejich stole objevuje při různých slavnostních i všedních příležitostech. K jeho přípravě přivezli si Češi z Volyně i semena ukrajinského štovíku (který se dává do „pravého“ boršče) a jenž je větší a štavna-

První světová válka, která se přehnala přes Volyn, zničila mnoho českých vesnic a rozbořila velký počet obytných domů. Hromadnou výstavbou zničených obydli nastala nová etapa ve stavebnictví českých vesnic. Tak v Kněhynkách se setkáváme v této době již s moderním zděným domem, který nahradil původní dřevěný dům.

tější než ten, který roste u nás. Z ostatních jídel jmenujme pak „varenniky“,³⁴ „holubce“,³⁵ „kapustňák“, pirohy.³⁶ Z plodin užívaných k přípravě jídel zasluhuje pozornost proso a pohanka. Vaří se z nich kaše a při zabíjačkách se jimi plní jelita. Strava Volyňských Čechů je také bohatější na maso a tuk i u českých jídel a jejich stůl je náročnější na kvalitu a množství. Příznačným rysem Volyňských Čechů je jejich pohostinnost, která se projevuje při slavnostních příležitostech jako je svatba, pouť a posvícení.³⁷

*

Mnohé z toho, na co si zvykli v ukrajinském prostředí, to, co přejali za své a co je sblížilo s místním ukrajinským obyvatelstvem, to odlišilo Volyňské Čechy od českého obyvatelstva doma ve vlasti a pomohlo tak vytvořit jejich dnešní etnografické specifikum.

Horšovotýnsku u českých přesídlenců z Volyně. ČE II., 1954, str. 90.

³³ Hlavní součástí boršče je červená řepa, vepřové maso, kvas.

³⁴ Těsto zadělávané mlékem, nekynuté, nadívá se masem s pepřem. Po reemigraci do vlasti dělají se varenniky s kynutého těsta. (M. Červenková, Meclov, okr. Horšovský Týn).

³⁵ Oloupe se zeli a listy se uvaří. Připraví se maso jako na karbanátky (kroupy, jáhly) a nechá se trochu povařit. Maso se pak zabalí do zelných listů, sváže se a nechá péct.

³⁶ Pirohy se plnily masem, mákem, fazolema, hráchem. (A. Vokáčová, Meclov, okr. Horšovský Týn).

³⁷ J. Hvězda, učitel, Meclov, okr. Horšovský Týn.

²⁸ M. Červenková, J. Vokáč, Meclov, okr. Horšovský Týn; K. Půlpytel, Popis Novosílek na Volyni, Staročeských i Novočeských, Naše zahraničí, VIII., r. 1927, str. 114.

²⁹ M. Červenková, J. Vokáč, viz Zelenin, Russische Volkskunde, r. 1927.

³⁰ Takto upravená ryba byla v poslední době místy nahrazena „sudáky“ — kyselými rybami na způsob našich zavináčů. HL. jídlem zůstal zajíc na černo.

³¹ „Z nich je právě pro vánoce příznačné pečivo mlékem spařené...“ Ulehlová-Tilschová, Česká strava lidová, Praha 1945. J. Vokáč, Meclov, okr. Horšovský Týn.

³² Nahodil-Scheufler, Zpráva o etnografickém výzkumu na

